

A TUDATOS VÁSÁRLÓK EGYESÜLETE

ÉSZREVÉTELEI AZ EURÓPAI UNIÓS ÉS MAGYAR ÖKOCÍMKE ODAÍTÉLÉSI FOLYAMAT JELENLEGI GYAKORLATÁRÓL, ÉS ANNAK HIÁNYOSSÁGAIRÓL

A Tudatos Vásárlók Egyesülete, mint a fenntartható fogyasztást közel két évtizede népszerűsítő szervezet, kiemelt figyelmet fordít a fogyasztók megfelelő tájékoztatására a fenntarthatóság érdekében, mely tevékenységnek fontos eleme a környezetbarát termékek és megoldások ajánlása.

Amikor környezetbarát terméket vagy megoldást ajánlunk, három szempontot érdemes figyelembe venni:

- 1) A különböző ökocímkék hitelessége, megbízhatósága, ideértve a törvényben szabályozott és a magánszféra által szorgalmazott címkéket is. Az a termék, amelyik harmadik fél általi minősítéssel rendelkezik, mennyire környezetbarát?
- 2) A környezetbarát és hasonló jelzőket harmadik fél általi minősítés nélkül használó termékek és megoldások állításainak megalapozottsága. Az a termék, amelyik nem rendelkezik harmadik fél általi minősítéssel, de azt állítja magáról, hogy környezetbarát, mennyire környezetbarát?
- 3) Hétköznapi termékek környezeti hatása. Az a termék, amelyik nem rendelkezik harmadik fél általi minősítéssel, és nem is állítja magáról, hogy környezetbarát, mennyire környezetbarát?

Mind a három kategóriában vannak a környezetet kevésbé vagy jobban terhelő termékek, egyáltalán nem biztos, hogy a legkíméletesebb termékek rendelkeznek ökocímkével. Az ökocímke minősítési rendszerek célja, hogy hiteles információt nyújtsanak a fogyasztóknak a környezetbarát tulajdonságokat illetően, és a gyártók számára jobb piaci elérést biztosítsanak. A piaci ösztönzők hatására meg is indult a verseny a piacon, és virágznak a megtévesztő, vagy legalábbis nem megalapozott állítások.

A probléma relevanciáját jelzi, hogy a Tudatos Vásárlók Egyesülete és a Nielsen piackutató közös mérései szerint 2018-ban a törvényben szabályozott ökocímkével (elsősorban EU, német és magyar) rendelkező háztartási tisztítószer forgalma kb. 2 milliárd forint, az „öko”, azaz valamilyen környezetbarát minőségre utaló jelzőt használó termékek forgalma 0,486 milliárd forint volt, azaz közel negyedannyi.

A www.tudatosvasarlo.hu-n több mint tíz éve szakértői ajánlásunkkal összekötött termékcíme adatbázis szerepel (<https://tudatosvasarlo.hu/termekcimke>). Az ajánlás egyik fontos feltétele a független harmadik fél általi minősítés és/vagy jogszabályi keretfeltétel megléte.

Mindemellett a TVE jelenleg egy 2023-ig tartó magatartásváltozási projekten dolgozik a háztartási vegyszerek fenntarthatóbb és biztonságosabb használata érdekében, Green & Safe LIFE-Styles néven¹. A program célcsoportja a magyarországi fogyasztók, és kiemelt szerep jut az ökocímkés termékek promóciójának és kritikai vizsgálatának. A Green & Safe LIFE-Styles projekt keretében kidolgoztunk egy komplex termékértékelési és -ajánlási rendszert, amely segíti a fogyasztókat, hogy elsősorban az összetételük, másodsorban a jogszabályon alapuló „öko” minősítésük alapján megtalálják a piacon az egészségükre és a környezetükre kevésbé káros termékeket.

A termékértékelési és ajánlási rendszer kidolgozása során az alább ismertetett szakmai problémákkal szembesültünk, amelyekről úgy véljük, hogy az ökocímke rendszer strukturális adottságaiból adódnak. **Ezek a problémák alapvetően korlátozzák a fogyasztók önálló tájékozódását, szuverén**

¹ A Green & Safe LIFE-styles projektet az Európai Unió LIFE alapja támogatja, az Agrárminisztérium társfinanszírozza. Azonosító: ENV GIE HU000622 Green & Safe LIFE-styles

döntéshozatalát, kritikai viszonyulását a minősített vagy „ál” környezetbarát termékekhez.

Úgy véljük, hogy az alább jelzett anomáliák megoldását be kell építeni az európai uniós és a magyar ökocímke szabályozásba a legközelebb esedékes felülvizsgálatkor.

Fontossági sorrendben:

- 1) **A jelenlegi ökocímke rendeletek nem támogatják a fogyasztói önrendelkezést.** Az ökomínősítésben² kizárt anyagokról termékkörönként a megfelelő EU-s ökocímke rendelet rendelkezik. Jelenleg azonban kizárt anyagokként csak nagyobb anyagcsoportokat adnak meg az egyes rendeletek (pl. etilén-diamin-tetraecetsav (EDTA) és sói, formaldehid és az olyan anyagok, amelyekből felszabadul, nitropézsmák és policiklusos pézsmák, foszfátok, perfluorozott alkilátok), **nem konkrét vegyületeket**, azaz egy kalap alá vesznek eltérő környezeti hatású összetevőket. A fogyasztóknak vagy a tájékoztatásukat célul tűző szervezeteknek lehetősége lenne önállóan értékelni az egyes termékeket az összetevők alapján, hiszen a termékek biztonsági adatlapja részletes információkat tartalmaz a termékek összetevőiről.
A biztonsági adatlapokon konkrét, az EU ECHA adatbázisában azonosítható vegyületnevek szerepelnek, amelyekről az ECHA részletes környezeti és egészségi hatásra vonatkozó információkat tart nyilván (pl. tris(1,10-phenanthroline)cobalt bis(hexafluorophosphate), CAS szám: 31876-74-1, EU szám: 827-187-9).
Tehát adott esetben a fogyasztó (vagy a tájékozódását segítő információforrás) meg tud győződni arról, hogy az összetevők alapján melyik minősített ökotermék a kevésbé káros hatású vagy a „nem-öko” vs. „öko” termékek közül melyik kedvezőbb. **Ettől a tájékozódási jogtól jelenleg a fogyasztó meg van fosztva.** A jog érvényesítéséhez ugyanis az öko minősítésben kizárt anyagokról egy CAS számra lebontott, részletes, strukturált, nyilvános listájára van szükség, ahol nem csak az egyes anyagcsoportok megnevezése szerepel, hanem a konkrét vegyület azonosítását segítő információk (név, CAS szám, EU szám). **Jelenleg sem a magyar minősítő intézet, sem nemzetközi társszervezetei nem rendelkeznek az öko minősítésben kizárt anyagok részletes listájával, ami aggályos a fogyasztók információhoz való jogának csorbítása szempontjából, mind pedig az ökocímke eljárás transzparenciája szempontjából.** **Javasoljuk az öko minősítésben kizárt anyagokról egy anyagnévre, CAS számra és EU számra lebontott, részletes, strukturált, nyilvános lista létrehozását, 3 évenkénti felülvizsgálatát és nyilvánosságra hozatalát.**
- 2) Léteznek olyan termékek, amelyek nem rendelkeznek ugyan harmadik fél általi öko minősítéssel, de nem tartalmaznak környezetre káros anyagokat vagy elegyeket a CLP rendelet szabályainak megfelelően (ld. 1272/2008/EK rendelet), pl. ecet vagy egyszerű összetételű termékek. Jogosnak tartjuk, hogy ezek a termékek továbbra is élhessenek a környezetbarát jelzők használatával, ugyanis összetevőik hatása alapján környezetbarátnak mondhatók, akár még egy ökocímkés termékhez képest is, így kívülről támasztanak versenyt feljük, összességében csökkentve a környezeti hatásokat. A környezetbarát jelző használatát nem lehet elvitatni az alábbiak miatt sem:
 - a. Az ökocímke odaítélése jelenleg önbevalláson alapul, nem mérésekhez kötött, tehát a kritériumoknak való megfelelésről gyakorlatilag önellenőrzéssel is meg lehet győződni, ha pl. egy háztartási vegyszer receptúráját összeveti a rendeletben meghatározottakkal.
 - b. Amennyiben az ökocímke kritérium-rendszere nem tartalmazza a kötelező LCA vizsgálatot, mi igazolja, hogy az ökocímkés termékek valóban jobbak a környezet szempontjából? Ha nincs LCA vizsgálat a címke odaítélése még inkább az összetevők minőségének súlyát venné alapul, ami az első pont miatt aggályos.

² Pl. háztartási vegyszerek esetében azon összetevők jegyzéke, amelyek hogy ha szerepelnek a termékben, a termék nem kaphat öko minősítést.

- 3) Jelenleg az európai uniós és magyar öko címké minősítési rendszer fontos eleme, hogy teljes életciklus szemléleten alapul³. Ez a szemlélet alapvető garanciát jelent a fogyasztók számára, és megkülönböztető jellemző más, privát címkézési, minősítő rendszerekkel szemben. E nélkül az európai uniós és a magyar öko címké olyan lenne, mint bármely más piaci (és nem törvényi) alapú címke. Ellenzünk minden olyan lépést, amely aláássa az életciklus elemzés és szemlélet alkalmazását a kritériumrendszer kidolgozása során, nem a kritériumrendszer elengedhetetlen alapjának az életciklus elemzést. Egyrészt ez az LCA szemlélet iránti törekvéseket is visszavetné. Másrészt a törvényben szabályozott öko címké rendszerek alapvető erősségét gyengítené. Úgy véljük, hogy bármilyen ilyen lépés a szakmai alaposítást és kritikai vizsgálatot feláldozza a piaci népszerűség oltárán. Több, kevésbé előnyös környezeti minőségű termék kaphatna így címkét, ami nem szolgálja sem a fogyasztók, sem a környezet érdekeit. Rombolná a fogyasztók bizalmát.
- 4) Jelenleg az öko címké minősítés alapvetően önbevallásos alapon működik, a gyártók nyilatkoznak arról, hogy az öko minősítésben kizárt összetevők szerepelnek-e pl. a termékben. Amelyik termékkörnél ez releváns, javasoljuk, hogy legalább valamilyen szisztematikus véletlen módszer alapján történjen akkreditált laboros mérés a megfelelőség ellenőrzésére. Ez nagyban növelné az öko címké megbízhatóságát, a fogyasztói bizalom növekedését.
- 5) Javasoljuk a kereskedők számára ösztönző rendszer kialakítását, tehát annak premizálását, ha hivatalos harmadik fél által minősített környezetbarát termékeket megkülönböztetett helyre raknak ki az áruházakban, webshopokban, promóciós felületeket (pl. akciós újság). Ez láthatóvá, azaz jobban elérhetővé teszi az öko címkés termékeket.
Jelenleg vásárláskor nehezen hozzáférhetőek, nem észrevehetőek az öko címkés termékek. A magyarok 30%-a nem találkozott még öko címkés termékkel – mutatta ki a Nielsen és a Tudatos Vásárlók Egyesülete közös közvéleménykutatása. Ez valószínűleg összefügg azzal, hogy a legtöbb árusítóhely nem helyez hangsúlyt a környezetbarát, öko címkés termékek megjelenítésére, pl. nem emeli ki a polcokon vagy az ajánlatok között.

--

Gulyás Emese PhD

elnök

tve@tve.hu

TUDATOS VÁSÁRLÓK EGYESÜLETE

Association of Conscious Consumers

1114 Budapest, Móricz Zs. körtér 3/A fsz. 3.

Tel: (+36) 1 225 81 36

Mob: (+36) 30 20 19 318

www.tudatosvasarlo.hu

www.facebook.com/tudatosvasarlokegyesulete

[instagram.com/tudatos.vasarlok](https://www.instagram.com/tudatos.vasarlok)

2020. július 20.

³ „Az Európai Unió öko címké olyan termékeknek és szolgáltatásoknak ítélt oda, amelyek környezeti hatása sokkal alacsonyabb, mint az ugyanazon termékcsoporthoz más termékei. A címke követelményeit a termékeknek a kidolgozásuktól a megszűnésükig tartó teljes életciklusukra vonatkozó tudományos adatok figyelembevételével alakították ki.”